Юридичні науки

УДК 341.171

Соболєва Катерина Олегівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Соболева Екатерина Олеговна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Sobolyeva Kateryna

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Маринів Іванна Ігорівна

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ НАДАННЯ ПРИТУЛКУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА ЙОГО НАСЛІДКИ
ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ УБЕЖИЩА В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И ЕГО ПОСЛЕДСТВИЯ
LEGAL ANALYSIS OF THE ASYLUM IN THE EUROPEAN UNION AND ITS CONSEQUENCES

Анотація. *Проведено аналіз правових аспектів надання притулку в країнах ЄС, досліджено вплив даного феномену на функціонування Європейського Союзу.*

Ключові слова: *біженці, притулок, міграція, спільна компетенція.*

Аннотация. *Проведен анализ правовых аспектов предоставления убежища в странах ЕС, исследовано влияние данного феномена на функционирование Европейского Союза.*

Ключевые слова: *беженцы, убежище, миграция, совместная компетенция.*

Summary. *The analysis of the legal aspects of asylum in EU countries is conducted, the impact of this phenomenon on the functioning of the European Union is investigated.*

Key words: *refugees, asylum, migration, shared competence.*

Постановка проблеми. Проблема міграції та надання притулку біженцям країнами Європейського Союзу в XXI столітті вражає своїми масштабами. Потужні хвилі мігрантів, чисельність яких щорічно зростає, вимагають впровадження законодавчих нововведень та детального правового регулювання системи притулку в ЄС, що унеможливить виникнення так званого «європейського колапсу» (поява міжетнічних конфліктів, екологічних проблем, ксенофобії, неможливості задоволення нагальних людських проблем, підвищення рівня злочинності тощо).

Мета. Здійснення аналізу поняття «біженець» та його правового закріплення у міжнародних документах, визначення порядку надання притулку та можливості обмеження даного права у сучасних реаліях.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вагомий внесок серед науковці у дослідження зазначеного інституту міжнародного права здійснили К. Васільєва, К. Дастман (C.Dustmann), М. Дж. Джибні, С. Дрінквотер Н. Мушак, Ю. Римаренко та інші, які звертають особливу увагу на фінансові, політичні передумови міграції, визначають сучасні тенденції надання притулку у країнах-учасницях ЄС, аналізують правовий статус біженців та соціальні наслідки такого феномену для Європи та світу в цілому.

Виклад основного матеріалу. 2018 рік став рекордним за чисельність осіб, що шукають притулку по всьому світу. В щорічному звіті Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) говориться про 70,8 млн біженців, що покинули свої домівки в пошуках кращої долі[1]. При цьому ж згідно із даними ООН від 2016 року країни Європи займають 3-е місце у світі серед регіонів, що надають притулок. Зокрема, «кількість запитів на притулок в ЄС на 15% вище за попередній звітній рік. Зареєстровано звернення від венесуельців і турків (більше 50% для обох країн), тоді як кількість заявок на притулок від громадян Колумбії потроїлась з квітня 2018 року... Загалом станом на кінець квітня 2018 розгляду очікували близько 434 тисяч подань щодо отримання притулку в ЄС». Таку інформацію оприлюднили на офіційному веб-сайті Європейського офісу допомоги у наданні притулку [2]. Тобто загалом ситуація в Євросоюзі співвідноситься із загальносвітовими тенденціями.

Правовою основою регулювання питання біженців та порядку надання притулку в ЄС виступає значна кількість правових актів, таких як Конвенція про статус біженців [3], Декларація Генеральної Асамблеї ООН про територіальний притулок [4], Дублінський регламент Ради ЄС No 343/2003 [5], Хартія основних прав Європейського Союзу [6] та ряд директив Ради ЄС, прийнятих в період з 2001 по 2005 роки. Попри це досі не було прийнято єдиного універсального акта, який містив би цілісний перелік основних принципів надання притулку.

Вперше поняття «біженець» було сформульоване на конференції 1926 року у Женеві, учасники якої розробили Угоду про видачу посвідчень особи російським і вірменським біженцям. Відповідно до статі 2 Угоди біженцем вважається будь-яка особа відповідного походження, яка не користується або більше не користується захистом свого уряду й не набула іншого громадянства [7]. Усі наступні спроби надати легального визначення дефініції «біженець» були невдалим через надмірну політизацію.

Визначення, яке б задовольнило всі країни було сформульовано лише в 1951 році у Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців. Згідно із статтею 2 Конвенції під біженцем розуміється особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [3] . Та все одно норма Конвенції потребувала доповнення, оскільки вона не враховувала право вважатися біженцем особами, які стали такими в результаті подій, що виникли після 1951 року(тимчасове обмеження), а також географічне обмеження, що полягало в тому, що вищезазначені події означають або «події, що виникли у Європі до 1 січня 1951 року», або «події, що виникли в Європі або в інших місцях до 1 січня 1951 року». Це питання було урегульовано Протоколом, що стосується статусу біженців 1957 року.

Відповідно до п. А (2) ст. 1 Конвенції про статус біженців (1951 р.) основною умовою, за наявності якої особу можна кваліфікувати як біженця, є обґрунтоване побоювання стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних переконань[6]. Дана умова наступає у тому випадку, коли особа вже перейшла міжнародний кордон, тобто має перебувати за межами країни свого походження. Побоювання особи (біженця) стати жертвою переслідувань мають бути цілком обґрунтованими. Під обґрунтованим переслідуванням Директива Ради 2004/83/ЄС розглядає серйозну та невиправдану шкоду (в силу своєї природи чи повторюваності) на підставі раси, релігії, національності чи політичних поглядів; фізичне чи психічне

насильство (в тому числі сексуальне); правові, адміністративні, поліційні чи судові заходи, які мають дискримінаційний ефект; обвинувачення чи покарання, що мають диспропорційний чи дискримінаційний характер[8]». Тобто особа-біженець перебуває у стані страху за власне життя з підстав зазнати шкоду, що відповідно до Директиви може проявлятися у формі тортур або нелюдського чи такого, що принижує людську гідність ставлення, або покарання; смертної кари; загрози життю, в результаті масового насильства зумовленого міжнародним чи внутрішнім збройним конфліктом.

При аналізі наявності чи відсутності підстав для «страху» заявника на статус біженця приймаються до уваги: усі відповідні факти, які стосуються країни походження, включаючи законодавство (в тому числі його застосування) останньої; ймовірна можливість переслідування заявника; підтвердження того, що заявнику було завдано невиправдану шкоду, або він переслідувався у минулому; індивідуальні обставини заявника (вік, Сучасна система міжнародного права 113 стать і та ін.); діяльність, яку проводить заявник з того моменту, коли покинув країну походження. При цьому держава-член має взяти до уваги джерело загроз. Не має значення чи такі загрози спричинені діями держави, партій чи організацій, що контролюються державою чи недержавними органами [9; С.521-522], якщо держава не має наміру чи можливості забезпечити належний захист.

Додатковою умовою визнання особи біженцем є відсутність у особи громадянства країни, яка надала притулок. «Статус біженців застосовується до осіб, які більше не можуть користуватися захистом держави, громадянами якої вони є, адже вони її покинули. Особи, що перетнули міжнародні корони, рятуючись від переслідувань, але переїжджають у країну, громадянами якої вони є, не можуть розглядатися як біженці, оскільки вони можуть скористатися правом на захист в цій країні [10, 128]».

Окрім того, біженці, які виявили бажання звернутися із проханням про притулок до країн-членів ЄС, не можуть реалізовувати гарантоване право в будь-якій країні, якій забажають. Згідно із Дублінським регламентом 2003 року біженець повинен просити про притулок у тій країні ЄС, кордон якої перетнув першим[5]. Та навряд можемо говорити про неухильне виконання державами даної норми через наявність так званого права посередника ("Selbsteintritt"). Під цим принципом слід розуміти, що країни можуть самостійно визначати, чи приймають вони на розгляд прохання про притулок біженця, навіть якщо він спершу в'їхав в іншу країну ЄС. Яскравим прикладом може слугувати Німеччина, яка вважається найбільш відкритою до прийому біженців, через що існують непоодинокі випадки відмови від відправлення біженців, до тих країн, через які вони прибули до ФРН. Так зокрема, влітку 2017 року з мотивів правової безпеки Німеччина не стала повертати таких осіб назад в Угорщину, в яку вони спершу в'їхали.

Наступне, на що варто звернути увагу є аналіз пропозицій стосовно вирішення питань активізації міграції особами в пошуках притулку, оскільки від напливу біженців особливо страждають окремі районі Іспанії, Греції, Італії тощо. Так зокрема, у 2015 році мала місце спроба з провадження « програми релокації». Її суть полягала у тому, аби здійснити перерозподіл 120 тисяч біженці з Ближнього Заходу та Африки з території Греції та Італії. Але програма не зазнала успіху, так як жодна держава-член у повній мірі не виконала свої зобов'язання щодо прийняття біженців. Лише 29 тисяч осіб були перерозподілені. Найбільш активними серед країн , чиї показники наближались до взятих зобов'язань, стали Мальта, Швеція, Люксембург, Фінляндія та Литва. Проти даної програми виступив канцлер Австрії Себастьян Курц, який вважає, що в основі дієздатної держави є право самостійно вирішувати, кого та в якій кількості приймати.

На національному рівні також намагаються вирішити питання напливу біженців, Наприклад, Італія впровадила «план Сальвіні» сутність якого полягає у закритті морських портів для біженців та повернення їх на територію Лівії. В той же час Німеччина менш радикально намагається вирішити дане питання – шляхом утворення центрів надання притулку і в той же час посиленням прикордонного контролю.

Висновок. Підсумовуючи усе вищесказане, можна говорити про те, що характерною особливістю правового регулювання Європейським Союзом політики щодо надання притулку здійснюється на основі методу координації, що з одного боку полягає у визначенні на рівні ЄС статусу біженця та порядку набуття і позбавлення права на отримання притулку, встановленням мінімальних стандартів для даної категорії осіб у вигляді Директив, що забезпечує захист їх соціальних, економічних та інших прав. А з іншого боку суттєвий масив питань залишається на розгляд держав-учасниць. Тобто питання щодо надання притулку належить до спільної компетенції ЄС та країн-членів.

Окрім цього, з огляду на досить динамічну статистику щодо руху біженців оновлення, уточнення та гармонізація норм при вирішенні даного питання обов'язково повинна мати місце у найближчому часі, в першу чергу шляхом встановленням квот на біженців, аби вберегти цілісність ЄС. Та запровадженням єдиного нормативного акту, в якому за доцільне було б встановити спільні основоположні правила прийому біженців для всіх країн-учасниць.

Література:

1. Звіт Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.unhcr.org/ua/15808-%D1%83%D0%B2%D0%BA%D0%B1-%D0%BE%D0%BE%D0%BD-

%D0%BE%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%BE-%D1%89%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82-%D0%BF.html

2. Офіційний веб-сайт Європейського офісу допомоги у наданні притулку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_011 https://www.easo.europa.eu/news-events/so-far-2019-applications-asylum-eu-are-15-higher-last-year-especially-turkish-and
3. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_011.
4. Декларація Генеральної Асамблеї ООН про територіальний притулок від 14.12.1967 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_316.
5. Council Regulation (EC) No 343/2003 of 18 February 2003 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an asylum application lodged in one of the Member States by a third-country national // Official Journal of the European Communities, L 050, 25/02/2003. – P. 0001–0010 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:32003R0343
6. Хартія основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/ show/994_524.
7. Угода про видачу посвідчень особи російським і вірменським біженцям: Женева 30 червня 1928 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unhcr.org.ua/uk/img/uploads/docs/Agreement%201928.pdf.

8. Council Directive 2004/83/EC of 29 April 2004 on minimum standards for the qualifications and status of third country nationals or stateless persons as refuges or as persons who otherwise need international protection and the content of the protection granted // Official Journal of the European Union, No L 304 of 30.09.2004 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0083:en:HTML
9. Phuong C. Persecution by Non-state Agents: Comparative Judicial Interpretations of the 1951 Refugee Convention //European Journal of Migration and Law. – 2003. - № 4. – P.521– 532.
10. Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право. Підручник. Університетський курс / Ю.І. Римаренко.— К.: КНТ, 2007.— 640с.— С. 182.